

Badania nad wybranymi aspektami zadowolenia z życia społecznego osób starszych w Polsce i w Niemczech

(...) życie osób starszych ułatwia nam zdanie sobie sprawy z hierarchii wartości ludzkich; ukazuje ciągłość pokoleń i wspaniałe przedstawia wzajemną zależność (...). Osoby starsze ponadto mają charyzmat przekraczania barier między pokoleniami, zanim one zaistnieją. Ileż dzieci znalazło zrozumienie i miłość w oczach, słowach i pieśczętach osób starszych!

Jan Paweł II, *Familiaris consortio*

Wprowadzenie

Badanie zadowolenia z życia odnosi się do szeregu płaszczyzn funkcjonowania człowieka bez względu na stan zdrowia, wiek i rodzaj wykonywanej profesji. Ten nurt poszukiwań badawczych jest nieustannie wzbogacany o nowe analizy teoretyczne i empiryczne. Pojęcie to jest przedmiotem zainteresowania wielu dyscyplin naukowych: psychologii, socjologii, filozofii, medycyny, pedagogiki, ekonomii. W każdej z wyróżnionych nauk jest analizowana jakość życia w oparciu o różne kryteria. W literaturze zostały opisane bardzo szczegółowo narzędzia pomiaru zadowolenia, chociaż autorami narzędzi badawczych są przede wszystkim psychologowie.

W badaniach zaprezentowanych w niniejszym artykule skoncentrowano się na uzyskaniu subiektywnych ocen zadowolenia z życia. Ten kierunek badań prezentuje większość teorii psychologicznych i filozoficznych. Zdaniem A. Zalewskiej są to koncepcje, które podkreślają, że ludzie, żyjąc w różnych warunkach, mogą być szczęśliwi z różnych powodów. Zgodnie z tymi koncepcjami „każdy człowiek jest najlepszym ekspertem i najbardziej kompetentnie potrafi ocenić jakość swojego życia, stosując własne kryteria oceny i bezpośrednio określając swój stosunek do życia, jakie wie dzie” (Zalewska 2005, s. 19).

Opublikowano już liczne badania obejmujące zadowolenie ludzi starych. Stając się z każdą sekundą starsi, wiemy, że starość jest procesem nieuniknionym. Z jednej strony jest to okres dokonywania bilansu bogatych i ważnych dokonań, a z drugiej zmniejszonej sprawności fizycznej, czasem

intelektualnej. Często towarzyszy człowiekowi starszemu pojawiająca się z różnym nasileniem choroba lub choroby psychosomatyczne (Minczakiewicz 1999, s. 94). Ale starość jest także pełna sprzeczności. Z.J. Ryn stwierdził, że „upośledzeniu sprawności intelektualnej przeciwstawia się zdolność do refleksji, uogólnienia i błyskotliwość osób starszych”. Lecz jednocześnie każda osoba starsza nie tylko potrzebuje, ale wręcz oczekuje wsparcia. Ważne jest dla niej zaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa, przynależności, użyteczności, uznania i utrzymywania dotychczasowej pozycji, niezależności. Bez względu na pojawiające się w nich zmiany, istotne jest poczucie ciągłości i identyczności (Szarota 2004, s. 45).

Specyficzne są warunki ludzi starszych zamieszkujących domy opieki, bowiem jest to „pobyt w relatywnie zamkniętym świecie, diametralnie innym od tego, co cechowało ich przeszłość. Granice pomiędzy *u nas a na zewnątrz* są bardzo wyraźne” (Gielas 2005, s. 26).

W niniejszym artykule „zadowolenie z życia” obejmuje ocenę obecnego życia mieszkańców domów opieki, na którą składają się: standard życia, zadowolenie z siebie, zadowolenie z miejsca, w którym żyje człowiek stary, oraz zadowolenie z życia społecznego i zdrowia. Ze względu na objętość artykułu zaprezentowane zostaną wyniki obejmujące zadowolenie z życia społecznego i miejsca życia mieszkańców DPS-ów w Polsce i Niemczech.

Cel i metoda badań

Celem przeprowadzonych badań było określenie zadowolenia z życia mieszkańców domów pomocy społecznej w Polsce i Niemczech. Z uwagi na rozmiary artykułu skoncentruję się na jednym wybranym problemie badawczym, wynikającym z tak postawionego celu:

Czy istnieje różnica pomiędzy mieszkańcami domów pomocy społecznej w Polsce i Niemczech w zakresie zadowolenia z miejsca zamieszkania i życia społecznego?

Badanie przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego, techniką ankiety z wykorzystaniem kwestionariusza. Wymienione zostały w nim potrzeby psychiczne, socjopsychiczne i społeczne człowieka. Każdy respondent wyrażał poziom swego zadowolenia lub jego brak oraz wskazywał warunki szczęścia i ogólnego zadowolenia z życia.

Badania obejmujące jakość życia zostały przeprowadzone w domu pomocy społecznej w Niemczech „Haus vom Guten Hirten, Filiale Caritas Berlin”. Dom zamieszkuje 53 mieszkańców. Zbadano 31 osób (8 mężczyzn i 23 kobiety) w wieku od 72 do 97 lat, jedną z wykształceniem wyższym, jedną ze średnim, pozostałe z wykształceniem zawodowym. Dwunastu mieszkańców, obłożnie chorych, ma słaby kontakt z otoczeniem, dlatego zrezygnowano z ich udziału w badaniach. Natomiast dziesięć osób odmówiło

wypełnienia ankiety (w tym osoby chore psychicznie). W Polsce badania przeprowadzono w DPS „Jesień życia” przy ulicy Mińskiej 15 w Bydgoszczy. Objęto nimi 31 mieszkańców w wieku od 68 do 97 lat z wykształceniem podstawowym, zawodowym i średnim. Średnia wieku mieszkańców w Niemczech wyniosła 81,6 lat, natomiast w Polsce – 78,9. Wśród ankietowanych Polaków było 16 wdów i 2 wdowców, 5 rozwiedzionych (4 mężczyźni i jedna kobieta), 6 panien i 2 kawalerów. Natomiast grupa niemiecka objęta badaniami obejmowała 14 wdów i 2 wdowców, jedną rozwiedzioną, 4 panny i 5 kawalerów. Jeden mężczyzna nie określił swojego stanu cywilnego. W sumie zbadano 16 mężczyzn (25%) i 46 kobiet (75%). Stosunek badanych mężczyzn do kobiet jest zbliżony do wyników badań B. Wojszel: 28% mężczyzn i 72% kobiet wśród 112 badanych (Wojszel 2002, s. 25). Analiza danych świadczy o tym, że w obydwu badanych grupach największa liczba respondentów mieściła się w przedziale wieku 70-89 lat. Wynik ten potwierdza występowanie zjawiska „podwójnego” starzenia, przejawiające się wzrostem znaczenia osób po osiemdziesiątym roku życia w zwiększającej się populacji osób starych (Szukalski 2000, s. 3).

Wyniki badań

Na otrzymanym materiale badawczym ustalono takie wskaźniki, jak: średnia (M), test porównania średnich (t), odchylenie standardowe (SD), poziom istotności różnic między narodowościami (p).

Poziom szczęścia różni istotnie badane grupy. Okazuje się, że Polacy są bardziej szczęśliwi niż Niemcy ($M = 5,16$ - Polacy, $M = 3,96$ - Niemcy). Jednocześnie wszyscy respondenci uważają, że zasługują na dużo więcej ($M = 3,38$ - Polacy, $M = 3,45$ - Niemcy) i być może dlatego są oni mniej zadowoleni z życia ($M = 4,64$ - Polacy, $M = 4,29$ - Niemcy). W badaniu zadowolenia z życia, jak i poziomu, na jaki respondenci zasługują, nie stwierdzono różnic statystycznie istotnych. Polacy są mieszkańcami bardziej szczęśliwymi i zadowolonymi od grupy niemieckiej. Ludzie powyżej 65. roku życia - zgodnie ze strategią *Zdrowie dla wszystkich w XXI wieku*, ogłoszoną przez Światową Organizację Zdrowia (WHO) - „powinni mieć możliwość osiągnięcia zadowolenia z pełnionych ról społecznych oraz korzystania w pełni ze swojego potencjału zdrowotnego i intelektualnego” (Głębocka 2006, s. 3). A. Głębocka, analizując sytuację seniorów, twierdzi, że międzynarodowe gremia dostrzegają konieczność podjęcia prac nad poprawą jakości życia osób po 65. roku życia w aspekcie medycznym i psychologicznym (Głębocka 2006, s. 3).

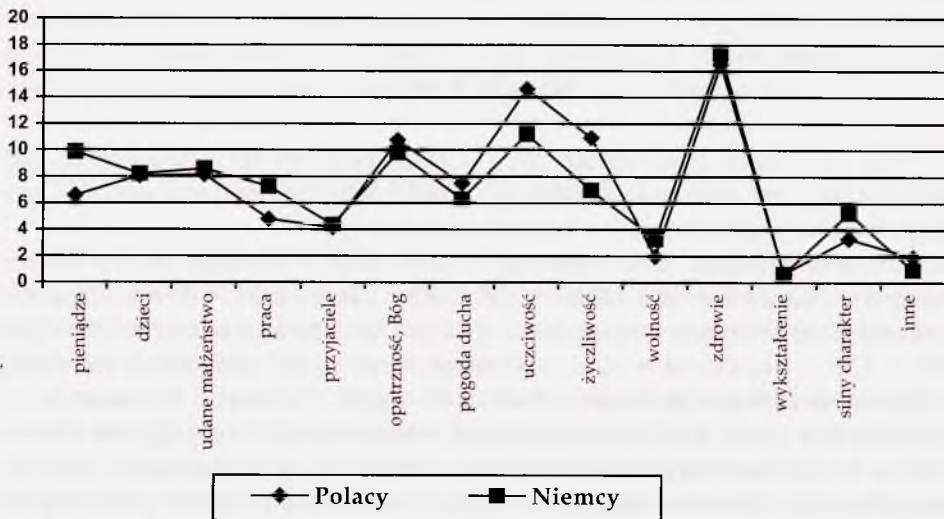
M. Halicka i W. Pędich w ogólnopolskich badaniach przekrojowych stwierdzili, że większość ludzi starych jest usatysfakcjonowana z obecnego

życia, przy czym najwięcej zadowolonych jest w stopniu umiarkowanym – częściowo zadowolonych (Halicka, Pędich 2002, s. 220-221). Na uwagę zasługuje fakt, że badania prezentowane w niniejszym artykule są zbliżone do wyników badań M. Halickiej i W. Pędicha. Mieszkańcy DPS stwierdzili, że są bardzo zadowoleni w 3,23%, zadowoleni w 77,42%, bardziej niezadowoleni niż zadowoleni (częściowo zadowoleni) 6,45% (łącznie – 87,1%). Natomiast w badaniach M. Halickiej i W. Pędicha ludzie starzy są całkowicie zadowoleni w 32,8%, częściowo zadowoleni w 51,4% (w sumie 84,2%). D. Niewiedział zbadał mieszkańców trzech domów opieki społecznej w Zielonej Górze. Na podstawie zebranych danych stwierdził, że poczucie satysfakcji życiowej u badanych jest raczej wysokie (Niewiedział 2006, s. 210).

Istotne znaczenie dla przeprowadzonych badań ma określenie warunków udanego, szczęśliwego życia. Wyniki graficzne prezentuje wykres 1.

Wykres 1

Warunki szczęśliwego (udanego) życia w opinii mieszkańców DPS-ów

Badani mieli możliwość wyboru spośród czternastu warunków, wymienionych jako te, które w sposób szczególny wpływają na szczęście. Okazuje się, że są cztery wyróżniające warunki: zdrowie, uczciwość, opatrność – Bóg i udane małżeństwo. Warto zauważyć, że pieniądze Polacy umieścili na miejscu 8, a Niemcy na 3. Natomiast życzliwość i szacunek odwrotnie. Wynika z powyższych danych, że Polacy do szczęścia potrzebują (poza zdrowiem i uczciwością) życzliwości, a Niemcy – pieniędzy. Badani cenią zdrowie, bowiem wszyscy są już osobami chorymi i wiedzą, czym jest ból i cierpienie. Natomiast dla dobrego samopoczucia i szczęścia wskazują na

potrzebę uczciwości u ludzi, być może dlatego, że są częściej oszukiwani i okradani.

W starszym wieku ludzie boją się zmian, a jeśli są one nieuniknione, to gorzej je znoszą i trudniej adaptują się do nowych warunków. Dlatego badani zostali poproszeni o ocenę, w jakim stopniu zaspokojenie potrzeb socjopsychicznych odpowiada ich oczekiwaniom. Okazuje się, że Polacy ($M = 4,4194$) ocenili zaspokojenie potrzeb nieco gorzej, bowiem w mniejszym stopniu odpowiadają ich oczekiwaniom niż Niemcom ($M = 4,5161$); test porównania średnich $t = -0,33569$, natomiast poziom istotności różnic między narodowościami $p = 0,738276$. W oparciu o uzyskane wyniki stwierdza się, że nie istnieje różnica statystycznie istotna. Ukazane wyżej średnie prowadzą do wniosku, że oczekiwania badanych względem zaspokojenia potrzeb socjopsychicznych w obydwu grupach w znacznym stopniu są zaspokajane. Natomiast na pytanie, czy będą dążyli do poprawy swojego zadowolenia z miejsca, w którym obecnie są, ankietowani z obu grup odpowiedzieli „nie” lub „raczej nie”. Analiza otrzymanych danych prowadzi do wniosku, że istnieje różnica statystycznie istotna*. Średnia dla mieszkańców DPS w Bydgoszczy wynosi 2,1935, a w Berlinie - 2,9032, test porównania średnich $t = -3,44142$, natomiast poziom istotności różnic między narodowościami $p = 0,001060$. Tak więc to, co otrzymują w zakresie potrzeb socjopsychicznych, jest wystarczające i nie będą tego zmieniać.

Zadowolenie z miejsca, w którym żyje mieszkaniec DPS-u, obejmowało ocenę życia w kraju ojczystym, wolność osobistą, odnalezienie miejsca w świecie oraz okolicę usytuowania miejsca zamieszkania. Tabela 1 prezentuje dane uzyskane w oparciu o analizę statystyczną.

Tabela 1. Różnice w opinii z zadowolenia z miejsca, w którym żyją mieszkańcy DPS w Polsce i w Niemczech

Wyznaczniki stopnia zadowolenia	Polacy		Niemcy		t	p
	Średnia (M)	SD	Średnia (M)	SD		
Życie w ojczystym kraju	5,2903	1,900764	5,3871	1,282638	-0,23498	0,815026
Wolność osobista	5,4194	1,258946	4,9355	1,263210	1,51061	0,136136
Odnalezienie swojego miejsca w świecie	4,9677	1,682931	5,5161	1,207503	-1,47409	0,145686
Okolica (miejsowość)	6,0323	1,401996	5,6452	1,050346	1,23031	0,223383

Uzyskane wyniki badań prowadzą do wniosku, że nie istnieją różnice statystycznie istotne dotyczące opinii badanych o miejscu pobytu. Jednak mieszkańcy Bydgoszczy wyżej ocenili swoją wolność osobistą ($M = 5,4194$) i okolicę ($M = 6,0323$), natomiast mieszkańcy Berlina bardziej są zadowoleni

* Por. K. Rubacha, *Metodologia badań nad edukacją*, Warszawa 2008.

z życia w ojczystym kraju ($M = 5,3871$) i wyżej oceniają odnalezienie swojego miejsca w świecie ($M = 5,5161$). Należy podkreślić, że wyniki zamieszczone w tabeli 1 wskazują na wysoki poziom. Wywiady przeprowadzone z mieszkańcami podczas badań ukazują pozytywną opinię umiejscowienia domu opieki: cicha i spokojna dzielnica, dużo zieleni, ogród.

Kolejnym badanym aspektem było zadowolenie z życia społecznego. Uzyskane wyniki badań prowadzą do wniosku, że istnieją różnice statystycznie istotne dotyczące opinii badanych na temat zaspokojenia potrzeb społecznych. Okazuje się, że Polacy ($M = 4,4516$) wyżej ocenili zaspokojenie potrzeb społecznych niż mieszkańcy Niemiec ($M = 3,8387$) – test porównania średnich $t = 2,17469$, natomiast poziom istotności różnic między narodowościami $p = 0,033607$. Jednocześnie istnieje różnica statystycznie istotna w kwestii dążenia do poprawy zadowolenia z życia społecznego. Na uwagę zasługuje fakt, że właśnie mieszkańcy DPS-u w Berlinie ($M = 3,2903$) bardziej będą dążyć do jego poprawy niż Polacy ($M = 2,2903$). Test porównania średnich $t = -4,55751$, natomiast poziom istotności różnic między narodowościami $p = 0,000026$. Troje Polaków oceniło, że będzie dążyć do poprawy wskazanego zadowolenia, natomiast pozostali nie będą tego czynili, co oznacza, że 90,32% badanych jest zdania, że niczego już nie zmienią. Osoby, które w grupie polskiej będą dążyły do poprawy zadowolenia z życia społecznego, uczynią to dzięki zbliżeniu się do swojej rodziny, koncentracji na zainteresowaniach i spotkaniach ze znajomymi. Natomiast w grupie niemieckiej 67,74% nie będzie dążyło do poprawy życia społecznego, 22,58% badanych skłania się do zmiany, a 9,68% na pewno to uczyni. Mimo takiej opinii grupa ta częściej wskazywała, jakich zmian oczekuje w przyszłości. Mieszkańcy pragną przede wszystkim częstszych kontaktów z rodziną, atrakcyjniejszego spędzania czasu wolnego i realizacji własnych zainteresowań. Z zebranych opinii wynika, że grupa mieszkańców DPS-ów, mając dużo czasu wolnego, najchętniej spędziłaby go z rodziną, której albo nie mają, albo która nie ma dla nich czasu. Ponadto pozbawieni są oni możliwości samodzielnego dojazdu do rodziny ze względu na odległość czy też problemy z samodzielnym poruszaniem się.

Całościowa ocena zadowolenia z życia społecznego jest wstępem do oceny poszczególnych jego aspektów. Dane zebrane w trakcie badań prezentuje tabela 2. Tabela ukazuje siedem kategorii – w trzech stwierdzono istnienie różnic statystycznie istotnych.

Uzyskane w trakcie badań informacje prowadzą do wniosku, że nie ma różnic statystycznie istotnych w kwestii zadowolenia ze stanu cywilnego badanych – małżeństwo/stan wolny ($M = 5,16$ – Polacy, $M = 4,87$ – Niemcy). Jednak Polacy są bardziej zadowoleni ze stanu cywilnego niż Niemcy. Podobnie brak różnic statystycznie istotnych w kwestii oceny życia rodzinnego, chociaż Polacy również są bardziej zadowoleni. J. Borowik i W. Pędich

w prowadzonych badaniach na Podlasiu stwierdzili, że „znaczna większość badanych (od 83% w gminie Narew do 93% w gminie Dziadkowice) jest bardzo zadowolona lub zadowolona ze stosunków w rodzinnych. Jedynie w gminie Puńsk odsetek zadowolonych wynosi 46%” (2002, s. 151). M. Dziegielewska wskazuje, że mieszkańcy DPS-ów są zainteresowani utrzymywaniem więzi ze swoimi rodzinami (czekają na listy, rozmowy telefoniczne), nawet jeśli wcześniej nie otrzymywali od nich wystarczającej opieki (2002, s. 56). Na wysokie poczucie satysfakcji mieszkańców DPS-u związanej z rodziną wskazuje również D. Niewiedział (2006, s. 211). L. Dyczewski pisze, że osoby w domach opieki, jeżeli nie posiadają rodziny lub też nie utrzymują z nią kontaktów, szybciej kierują się ku śmierci, niż te, które łączy więź z bliskimi (Dyczewski 1994, s. 50).

Tabela 2. Różnice w opinii z zadowolenia z życia społecznego Polaków i Niemców

Wyznaczniki stopnia zadowolenia	Polacy		Niemcy		t	p
	Średnia (M)	SD	Średnia (M)	SD		
Małżeństwo lub stan wolny	5,1613	2,237510	4,8710	1,857273	0,55588	0,580360
Życie rodzinne	4,8710	2,125119	4,3871	1,646763	1,00208	0,320329
Dzieci lub ich brak	4,0645	2,462187	4,1290	2,028825	-0,11259	0,910730
Znajomi (życie towarzyskie), stosunki interpersonalne	3,6129	1,909231	4,6129	1,520470	-2,28122	0,026099
Zajęcia domowe	5,9032	1,491193	3,7097	1,321452	6,12969	0,000000
Stosunki w pracy	6,1613	1,035914	3,7097	1,847404	6,44469	0,000000
Rekreacja i czas wolny	3,9355	1,768907	5,3667	1,033352	-3,84171	0,000301

Źródło: badania własne

Nie stwierdzono różnic statystycznie istotnych obejmujących zadowolenie z dzieci lub ich brak. Jednak w tym aspekcie obywatele Niemiec są bardziej zadowoleni od Polaków (jest niewielka różnica, ale chcąc precyzyjnie ukazywać wyniki, nie można tego nie dostrzec).

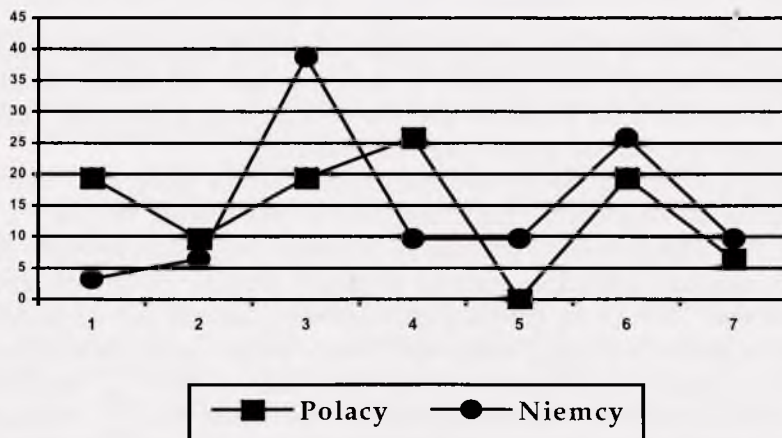
Inaczej prezentują się wyniki obejmujące opinie dotyczące określenia zadowolenia ze znajomych, zajęć domowych, stosunków w pracy i czasu wolnego. W każdej wymienionej sferze istnieją różnice statystycznie istotne. Tabela 2 ukazuje dokładnie różnice średnich między badanymi grupami mieszkańców. Niemcy są bardziej zadowoleni z kontaktów ze znajomymi i spędzania czasu wolnego, natomiast Polacy wyżej cenią zajęcia domowe i stosunki w pracy. Szczegółowe zestawienia danych stwierdzonych różnic statystycznie istotnych prezentuje tabela 3. Natomiast graficznie ukazują to wykresy 2, 3, 4 i 5. Wskazana tabela i wykresy przedstawiają konkretne wybory badanych.

Tabela 3. Charakterystyka zadowolenia z życia społecznego Polaków i Niemców.
 Ukazanie wyników kategorii, w których wystąpiły różnice statystycznie istotne

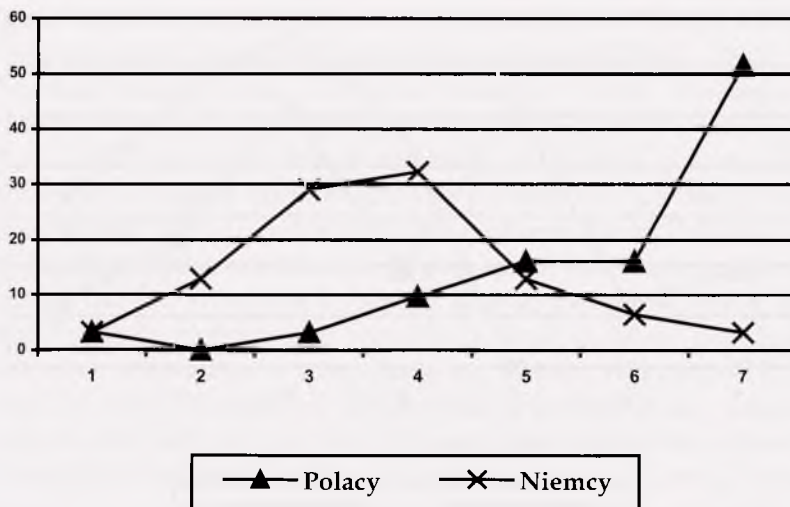
zadowolenie	Znajomi				Zajęcia domowe				Stosunki w pracy				Rekreacja i czas wolny			
	Polacy		Niemcy		Polacy		Niemcy		Polacy		Niemcy		Polacy		Niemcy	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
7	2	6,45	3	9,68	16	51,61	1	3,22	13	41,94	1	3,22	2	6,45	5	16,67
6	6	19,36	8	25,81	5	16,12	2	6,45	13	41,94	6	19,36	4	12,90	8	26,67
5	0	0	3	9,68	5	16,12	4	12,90	4	12,90	5	16,12	8	25,81	10	33,33
4	8	25,81	12	38,71	3	9,68	10	32,26	-	0	5	16,12	3	9,68	7	23,33
3	6	19,36	2	6,45	1	3,22	9	29,03	-	0	3	9,68	8	25,81	-	0
2	3	9,68	2	6,45	-0	0	4	12,90	1	3,22	7	22,58	2	6,45	-	0
1	6	19,36	1	3,22	1	3,22	1	3,22	-	0	4	12,90	3	9,68	-	0
Σ	31	100	31	100	31	100	31	100	31	100	31	100	31	100	30	100

Wykres 2

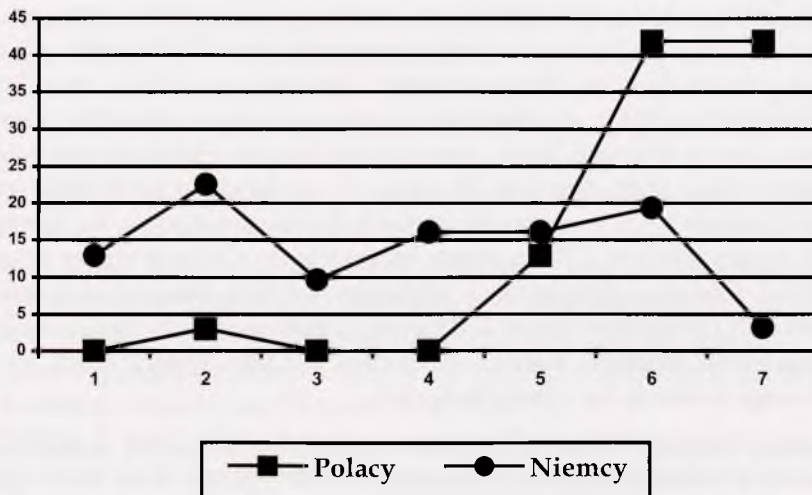
Zadowolenie z kontaktów ze znajomymi

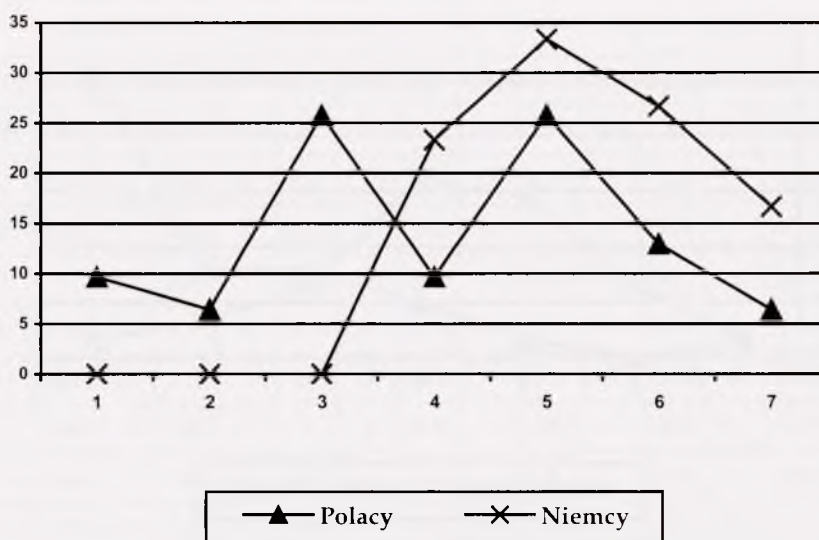
Wykres 3
Satysfakcja z zajęć domowych

Wykres 4
Zadowolenie ze stosunków w pracy

Wykres 5
Ocena rekreacji i czasu wolnego

Okazuje się, że Polacy ($M = 3,6129$) ocenili zadowolenie z kontaktów ze znajomymi niż mieszkańcy Niemiec ($M = 4,6129$) – test porównania średnich $t = -2,28122$, natomiast poziom istotności różnic między narodowościami $p = 0,026099$; jest to różnica statystycznie istotna. Tabela 3 ukazuje rozkład odpowiedzi respondentów na ten temat. Graficznie zebrane dane prezentuje wykres 2. Związek z taką oceną może mieć liczba osób mieszkających w jednym pokoju. Pensjonariusze niemieckiego DPS-u mają lepsze i korzystniejsze kontakty ze znajomymi, a urozmaicają te interakcje również atrakcyjne formy rekreacji, które powinny być jeszcze bardziej interesujące. Natomiast mieszkańcy domu w Bydgoszczy są bardziej krytycznie nastawieni do kontaktów ze znajomymi, których liczba nieustannie się zmniejsza (śmierć), a przyjaźnie w DPS są często krótkotrwałe. Okazuje się, że seniorzy – w opinii J. Gielasa – dysponujący własnym pokojem rzadziej uczestniczyli w konfliktach i ponadto częściej korzystają z interesujących ofert wspólnego spędzania czasu wolnego. Kiedy mieszkaniec ma tzw. własny teren, uważa, że zachowuje kontrolę na własnym życiem.

Struktura instytucji zapewnia seniorowi zaspokojenie wszystkich podstawowych potrzeb, a jednocześnie pozwala nadal prowadzić jego prywatne życie, zgodnie z tym, czego chce i co lubi. Nie musi nieustannie oglądać się na drugiego człowieka przebywającego tuż obok dzień i noc. Jego starość jest spokojna (Gielas 2006, s. 80).

Tożsame z podanymi wynikami badań są wnioski D. Niewiedziała, który wskazał na obniżoną aktywność społeczną. Autor ten zwraca uwagę na fakt, że z przyczyn ekonomicznych w domach opieki społecznej mieszka zbyt duża liczba mieszkańców, co może prowadzić do deindywidualizacji, która jest przyczyną obniżenia aktywności społecznej (2006, s. 213).

Podobnie jest z opinią na temat rekreacji i czasu wolnego. Polacy ($M = 3,9355$) oceniają swoją sytuację jako gorszą niż ich rówieśnicy z zachodu ($M = 5,3667$) – test porównania średnich $t = -3,84171$, natomiast poziom istotności różnic między narodowościami $p = 0,000301$; jest to różnica statystycznie istotna. Formy spędzania czasu wolnego przez Polaków są także gorzej oceniane. Na kształtowanie takiej opinii może mieć wpływ wiele czynników, do których zaliczyć można ukształtowane wcześniej zainteresowania i rodzaje preferowanej rekreacji. Z drugiej strony niejednokrotnie stan zdrowia uniemożliwia korzystanie np. z form wyjazdowych, do których zaliczyć można koncerty w filharmonii, przedstawienia w teatrze, operze i różnorodne festyny. Graficznie zebrane dane prezentuje wykres 5.

Interesującą koncepcję, między innymi w aspekcie rekreacji, prezentuje J. Gielas, który określa pomoc, jakiej należy udzielać seniorowi w celu zachowania przez niego zadawalającej jakości życia. Autor podkreśla, że ludzie starsi nie są grupą homogeniczną. Mimo że byli świadkami tych samych wydarzeń i przemian, podlegali tym samym mechanizmom społecznym, kulturowym, to różnią się indywidualną biografią, wykształceniem, sytuacją rodzinną i mieszkaniową, stopniem zamożności, stanem zdrowia i wiekiem. Dlatego do ludzi starych powinna być skierowana szeroka oferta zajęć: organizacja wycieczek, zajęcia ruchowe, dyskusyjny klub filmowy, klub gawędziarza, wykłady, kursy i szkolenia (Gielas 2004, s. 44-46). Aczkolwiek warto przypomnieć, że mieszkańcy domów opieki ze względu na odczuwaną granicę – jak wcześniej już napisano – pomiędzy światem DPS-u a światem zewnętrznym popadają w pasywność, depresję, melancholię, co prowadzi do odrzucania proponowanych form aktywności (Gielas 2005, s. 26). Ale mimo to „seniorzy chwalą sobie oferty aktywności także wtedy, gdy korzystają z nich sporadycznie” (Gielas 2005, s. 29). Prowadzone przez pracowników kliniki psychiatrycznej badania wskazują, że aktywność przejawiana przez człowieka w wieku podeszłym jest uwarunkowana przede wszystkim stanem somatycznym, chociaż znaczący wpływ mają inne czynniki, do których zalicza się: poziom samooceny, depresję oraz stan funkcji poznawczych (Bidzan i in. 2000, s. 13).

Tabela 2 prezentuje zróżnicowane poglądy obejmujące zadowolenie z zajęć domowych i stosunków w pracy. Występują w tych kwestiach różnice statystycznie istotne. Mieszkańcy polskich DPS-ów ($M = 5,9032$) znacznie wyżej oceniają swoje zajęcia domowe niż grupa niemiecka ($M = 3,7097$). Po-

dobnie kształtują się opinie nt. stosunków w pracy – Polacy ($M = 6,1613$) są bardziej zadowoleni od Niemców ($M = 3,7097$). Okazuje się zatem, że Polacy lepiej odnajdują się podczas wykonywania obowiązków domowych i zawodowych, natomiast gorzej spędzają czas wolny i niefortunnie zawierają przyjaźnie, z których nie są zadowoleni. Seniorzy rozumieją powinności i obowiązki związane z pełnionymi w życiu rolami społecznymi, ale mają problemy z organizacją czasu wolnego.

Rozmowy przeprowadzone z pensjonariuszami domów opieki społecznej w Polsce i w Niemczech pozwalają na wyciągnięcie następujących wniosków:

- istnieją różnice pomiędzy mieszkańcami domów pomocy społecznej w Polsce i Niemczech w zakresie zadowolenia z kontaktów towarzyskich, zajęć domowych, stosunków w pracy oraz rekreacji i czasu wolnego;
- istnieją różnice statystycznie istotne w opiniach badanych Polaków i Niemców. Polacy są bardziej szczęśliwi niż Niemcy. Jednocześnie wszyscy respondenci uważają, że zasługują na dużo więcej i być może dlatego są oni mniej zadowoleni z życia;
- oczekiwania badanych względem zaspokojenia potrzeb socjopsychicznych w obydwu grupach w znacznym stopniu im odpowiadają – to, co otrzymują w zakresie tych potrzeb, jest wystarczające i nie będą tego zmieniać;
- mieszkańcy Bydgoszczy wyżej ocenili swoją wolność osobistą i okolicę, natomiast mieszkańcy Berlina bardziej są zadowoleni z życia w ojczystym kraju i wyżej oceniają odnalezienie swojego miejsca w świecie;
- mieszkańcy bardzo pragną częstszych kontaktów z rodziną, atrakcyjniejszego spędzania czasu wolnego i realizacji własnych zainteresowań;
- mieszkańcy DPS-ów, mając dużo czasu wolnego, najchętniej spędziliby go z rodziną, której albo nie mają, albo która nie ma dla nich czasu. Ponadto pozbawieni są oni możliwości samodzielnego dojazdu do rodziny ze względu na odległość czy też problemy z samodzielnym poruszaniem się;
- Polacy są bardziej zadowoleni ze stanu cywilnego i życia rodzinnego niż Niemcy, natomiast Niemcy są bardziej zadowoleni z dzieci;
- mieszkańcy DPS-u w Bydgoszczy lepiej odnajdują się podczas wykonywania obowiązków domowych i zawodowych, natomiast gorzej spędzają czas wolny i niefortunnie zawierają przyjaźnie, z których nie są zadowoleni. Zauważalna jest pewna tendencja, wykonywanie obowiązków jest wyraźnie lepiej opiniowane niż sytuacje, w których każdy człowiek ma większe możliwości wolnego wyboru.

BIBLIOGRAFIA

- Adhortacje Apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. I: 1979–1995, (2006), „Familiaris consortio”, Kraków, Znaki.
- Bidzan L., Łapin J., Sołtys K., Turczyński J. (2000), *Wpływ poziomu funkcji poznawczych i depresji na aktywność złożoną u osób w wieku podeszłym*, „Gerontologia Polska” 8(4).
- Dyczewski L. (1994), *Ludzie starzy i starość w społeczeństwie i kulturze*, Lublin, KUL.
- Dzięgielewska M. (2002), *Kształtowanie się kontaktów międzyludzkich pensjonariuszek domu pomocy społecznej*, „Zeszyty Naukowe WSHE w Łodzi”, *Gerontologia* (red. E. Woźnicka) 7.
- Gielas J. (2004), *Jakiej pomocy potrzebuje senior dla zachowania zadowalającej jakości życia? Fundamenty oferty psychosocjalnej i andragogicznej*, cz. II, „Wspólne Tematy” 9.
- Gielas J. (2005), *Pobyt seniora w domu opieki całodobowej – kolejny etap normalnego życia?* „Wspólne Tematy” 3.
- Gielas J. (2006), *W trosce o terapeutyczny klimat. Organizacja i struktura domu spokojnej starości*, cz. II, *Przestrzeń, która staje się światem*, „Wspólne Tematy” 11-12.
- Głębocka A. (2006), *Długowieczni i zadowoleni*, „Niebieska linia” 6.
- Halicka M., Pędich W. (2002), *Satysfakcja życiowa ludzi starych*, w: B. Synak (red.), *Polska starość*, Gdańsk, UG.
- Minczakiewicz E. (1994), *Refleksje nad starością w perspektywie trzeciego tysiąclecia*, „Kultura i Edukacja” 4.
- Niewiedział D. (2006), *Poczucie jakości życia ludzi starych mieszkających w domach pomocy społecznej*, w: A. Nowicka (red.), *Wybrane problemy osób starszych*, Kraków, IMPULS.
- Szarota Z., (2004), *Gerontologia społeczna i oświatowa*, Kraków, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej w Krakowie.
- Szukalski P. (2000), *Najstarsi Polacy: szkic demograficzny*, „Gerontologia Polska” 8.
- Wojszel Z.B. (2002), *Zdrowotne i pozazdrowotne uwarunkowania aktywności społecznej osób starszych*, „Zeszyty Naukowe WSHE w Łodzi”, *Gerontologia* (red. E. Woźnicka) 7.
- Zalewska A. (2003), *Dwa światy*, Warszawa, Academica (SPWS).